ՄԱՐՏ 23/5 ԱՊՐԻԼ 1904

Ա. ՏԱՐԻ. — ԹԻՒ 41

ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Բաժանորդագին՝ 10 Ֆր. տարեկան

Հասցէ՝
Réd. du jour. „VERADZNOUTIOUN“.-Roustchouk
Ред. на в. „ВЕРАДЗНУТЮНЪ“. — Русе

ՊԱՀԱՆՋԸ

Հեռաւոր-Արեւելքի ջրերի վըրայ տեղի ունեցող ռուս-ճապօնական պատերազմական ույժերի բաղխումը հէնց առաջին օրից իսկ ելեքտրականացնելով Ռուսաստանի ժողովուրդների և դիպլօմատիական աշխարհի առանձին ուշադրութիւնը քաղաքական այս մեծ անակնկալի վրայ—որ տընտեսական, հետեւաբար և քաղաքական նախկին յարաբերութիւնների լծակն ուժգնապէս ցնցելու ազդակն է ներկայում բոլոր պետական, հասարակական կազմերի համար ընդհանրապէս — միենոյն ժամանակ որոշ չափով իւր ազդեցութիւնն ունեցաւ նաև ցարիզմի դէմ կռւող յեղափոխական զանազան կազմակերպութիւնների գործունէութեան շարունակւող ընթացքի վրայ։

Ի՞նչ անել։ — Հարցը կարծես ինքն իրան գլորեցաւ լայնածաւալ պետութեան մի ծայրից դէպի միւսը և հասարակական, քաղաքական ամեն մի ներքին գործունէութիւն դեսպոտիզմի հայրենիքում — թէ՛ ընդդէմ և թէ՛ ինպաստ ռուսական ներկայ քայքայւող րէժիմի—վայրկենապէս կանգ առաւ՝ նորից շարունակելու համար իրերի փոփոխւած դրութեան պահանջի և թելադրութիւնների համաձայն։

Եւ այժմ, ինչպէս և՛ շաբաթներ առաջ, ժողովրդական մասսայի մի — ո՛չ այնքան իւր իսկական վիճակին գիտակից—մասը սրտի յուզմունքով է լսում բուրժուազական ռուս մամուլի բարձրացրած վայնասունը և բացականչութիւնները. — «հայրենի՞քը վտանգի մէջ է», «մոռանա՜նք ամեն բան», որոնք երբեմն էլ համեմւում են ճապօնացիների վրայ տարած? յաղթութիւնների անտարբեր լուրերով, որպէսզի չը յուսահատւի այդ մասսան՝ միշտ նախապաշարւած ռուսական սրի հաստատ լինելու մէջ։ Այդ նոյն մասսայի մի փոքրիկ մասն էլ, թէև ո՛չ այնքան յուզւած այդ խօսքերից և մասամբ էլ գիտակից իւր առանձին էնտերեսներին, սխալւած է — եթէ չի կամենում «դաւաճան» և «հակակառավարական» լինելով բանտը նստել և տուգանքներ տալ — հետեւել կառավարչական ագէնտների և պաշտօնեաների խորամանկութեամբ ու բռնի միջոցներով կազմած «հայրենասիրական» փողոցային ցոյցերին։ Եւ ոչ միայն այդ, այլ և պահանջւած դէպքում բաց անել իւր նիհար քսակի բերանը... հարազատ զաւակներին կրակի մէջ ուղարկելու պէտքերը հոգալու համար՝ գինեմոլ չինովնիկների միջոցով։

Պատրիոտիզմը — իբրեւ ամենայարմար միջոց բուրժուազական վտանգւող շահերի պաշտպանութեան համար տանջւող ժողովրդից արիւն և ոսկի կորզելու—մանաւանդ աւելի և սաստկանում է ու փրփրում «հայր» կայսրի ճառերից և իր ալիքների մէջն առնում մուժիկներին, ինչպէս և մտաւորապէս ու հասկացողութեամբ սրանցից ոչ բարձր «կրթւած» մի շարք ուսանողներին, որոնց կոչքին, շատ պարզ պատճառով, ամենամեծ յօժարութեամբ են կանգնում ոգեւորւած և «առատաձեռն» խափշիկները, բուրժուազիայի անդամները և պատերազմի իսկական յայտարարողները...

Եւ մի այսպիսի ժամանակում, երբ մի կողմից քաղաքական ցանկալի անակնկալն է տեղի ունենում կամ թէ ցարիզմի զինւորական բիրտ ույժն է պակասում տանջւող Ռուսաստանի ժողովրդական սրտի վրայից, իսկ միւս կողմից էլ՝ դրա հակառակը՝ պատրիոտիզմը համարձակ հրապարակ գալիս և բարձրաձայն օգնութիւն աղաղակում, ինչպէս և իւր հասանքի մէջ առնում շատ միամիտներին, — յեղափոխական լրջութիւնը պահանջ է դընում բուն Ռուսաստանի և նւաճւած երկիրների՝ Լեհաստանի, Ֆինլանդիայի, Մալօրոսիայի, Կովկասի յեղափոխական բոլոր կուսակցութիւնների, մանաւանդ սօցիալիստական պահանջներով հրապարակ եկած կուսակցութիւնների առաջ՝ աւելի չափով օգտըւել քաղաքական հակադէպ և ամենապատեհաւոր մոմէնտից։ Շարունակել բուռն ագիտացիա մասսայի ու նախապաշարւած երիտասարդութեան մէջ և աւելի շուտ բարձրացնել ապստամբութեան դրօշակը ժողովրդակեր ցարիզմի դէմ. — այս՛ մոմէնտի հրամայական պահանջն ընդհանուր թշնամու դէմ, որ երէկ անխնայ ջարդում էր թէ՛ հարազատ ազգի զաւակներին և թէ՛ ամեն ազգի հպատակներին, իսկ այսօր պոռնկային անամօթութեամբ նրանից ձեռք կարկառում, որովհետև այդպէս է պահանջում գոյութիւնը պահպանելու ցանկութիւնը և արիւնոտ թագի վրայ — Ճապօնիայի պարտութեամբ—նոր և արիւնոտ քար աւելացնելու ձգտումը։

Սակայն յեղափոխութիւնն էլ այլ բան է պահանջում. — ցարիզմի տապալումը և նրա փտած կարգերի փոխարինումը նոր կամ ռամկավարական - սահմանադրական կարգերով, որ միենոյն ժամանակ առաջին տապալումն է Ռուսաստանի բուրժուազիայի, ա՛յն բուրժուազիայի, որ իբրև իրապէս տիրապետող դասակարգ՝ իւր կամակատար ծառայ ցարիզմի միջոցով մղում է պատերազմ մի այլ բուրժուազիայի դէմ՝ չին-ճապօն-քօրէական շրջանում առեւտրական կամ սպառող նոր հրապարակ, նոր շուկայ ձեռք բերելու իւր շահերի համար։

Պատերազմը—ինչքան էլ աշխատեն «հայրենասիրական» գոհարներով զարդարել — այնուամենայնիւ մնում է մի ամենաբարբարոսական միջոց, որ Ռուսաստանի բուրժուազական դասակարգն անուղղակի կերպով գործ է դնում նորանոր շահերի դուռ բանալու համար Հեռաւոր-Արեւելքում, հետեւաբար և նա անկարող է նոյն իսկ զուտ հայրենասիրական զգացմունք առաջացնել նրանց մէջ, որոնք այսօր տրտմող սրտերով դժբախտութիւն են ունենում կառավարական զանազան խաբեբաներին, ինչպէս և հոգեւորականութեան լսել ու հաւատալ, և մինչև իսկ, անգիտակցաբար, իրանց ույժերն են դնում այն դասակարգի տրամադրութեան տակ, որին իրանք, իրապէս, սօցիալիստական-տնտեսական շահերով բոլորովին դէմ են՝ իբրև բանւորներ, արդիւնաբերողներ, ուսանողներ...

Բացի այս՝ պատերազմը բռկել և շարունակւում է առանց ժողովրդական կամքի, բայց ժողովրդի արիւնի և նիւթականի անխնայ վատնումով, այնպէս որ նոյնիսկ իբրև հայրենասէր՝ դաւաճանութիւն է ցարիզմին աջակցութիւն ցոյց տալը շարունակել յօգուտ մի դասակարգի տնտեսական շահերի...

Այսպէս ուրեմն՝ Ճապօնիայի դէմ մղւած պատերազմը թէ՛ իւր սկսելով և թէ՛ վախճանով—ինչպէս էլ լինի այդ վախճանը—ո՛չ մի օգտակարութիւն չի ներկայացնում ռուսական րէժիմի տակ տանջւող ազգաբնակութեան համար ընդհանրապէս, բացառութեամբ բուրժուազիայի և ցարիզմի, և ինդուստրիական ու երկրագործական բանւորների համար մասնաւորապէս։ Բացի այս՝ պատերազմը, եթէ յաղթութեամբ անգամ վերջանայ, ամբողջ Ռուսաստանի համար ֆինանսական անսպասելի կրիզիս է խոստանում ...իբրև արիւնագին տասնեակ հազար անմեղ զոհերի, որոնք այսօր թողնում են իրանց արհեստանոցը և դաշտը ու գնում իրանց նմաններին կոտորելու և նրանցից կոտորւելու։

Հետեւաբար՝ ամեն մի «հայրենասիրական» նկատում մի կողմ պէտք է նետել և միացած ույժերով դուրս գալ թուլացած դեսպոտիզմը ջախջախելու, քանի որ նպաստաւոր մոմէնտը իրաւունք է տալիս յուսալու, թէ համեմատաբար աւելի քիչ զոհողութիւններով և աւելի կարճ միջոցում կարելի կը լինի ձեռք բերել մի շարք իրաւունքներ այսօր—եթէ յեղափոխութեանը չը յաջողւի արմատականապէս փոխել հին կարգերը Ռուսաստանում — քան թէ յետոյ, երբ թշնամին ազատւելով արտաքին հարւածներից՝ աւելի կատաղութեամբ և վայրա-

գութեամբ կը կատարէ իւր կործանարար դերը դէպի յեղափոխութիւնը և նրա բնական–պատմական պահանջները։

Ցարիզմն անձամբ է ապացուցանում մօմէնտի մեծ նշանակութիւնը և յարմարութիւնը յեղափոխական լուրջ հարուածների անյետաձգելիութեան համար՝ այն զզւելի միջոցների գործադրութեամբ, որոնցով — ինչպէս տեսնում է — նա միաժամանակ թէ՛ կորզում է մասսայական անհնատեսակ ոյժեր իւր արիւնաշեղ դերը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար և թէ՛ արհեստականօրէն իրար դէմ լարում զանազան ցեղերին, որոնք տնտեսական, քաղաքական շահերի միատեսակութիւնն ունենալով՝ կոչուած են յեղափոխութեան կողմից համերաշխութեամբ հարուածներ իջեցնել՝ նրա՝ չչմած գլխին։

Մանր ազգութիւնները Ռուսաստանում և նրա սահմաններում՝ պէտք է այժմ աւելի քան զգուշանան կառավարութեան այս քայլից և մտնելով մի և ընդհանուր յեղափոխական դրօշակի տակ՝ աշխատեն բոլէ առաջ կատարելու իրանց պատմական դերը յեղափոխական տարրերի համերաշխ գործողութեամբ, որ պահանջն է անտանելի դրութեան նոյնութեան։ Միանգամայն չեռու մնալով ազգայնական քաղաքական աւտօնօմիայի մտքից՝ յեղափոխական տարրերը պէտք է միացած ոյժերով օգտեն կառավարութեան կրիտիկական դրութիւնից և կռւով ձեռք բերեն սօցիալիստական յեղափոխութեան մի շարք իրաւունքներ, որոնք՝ ըստ իրանց էութեան՝ ներկայացնում են իրաւունքներ նաև փոքրիկ ազգութիւնների համար առանձնապէս, որոնք ռամկավարական–սահմանադրական մի կառավարութեան մէջ աւելի միջոցներ և արտօնութիւններ կունենան իրանց տնտեսական, հետաքար և՛ կուլտուրական, զարգացման մէջ առաջ գնալու, քան այժմ։

Եւ հայ յեղափոխական տարրը Կովկասում—իբրև այդպիսիներից մէկը — իրերի ներկայ դրութեան ոգու պահանջով՝ պէտք է իւր դերը կատարէ յեղափոխական ընդհանուր բանակի մէջ և կանգնած ատելի թշնամու դէմ՝ լիակուրծք գոչի. —

Անկցի՜ ցարիզմը.

Կեցցէ՜ սօցիալիստական յեղափոխութիւն.

Կեցցէ՜ ռամկավարական–սահմանադրութիւն.

Կեցցէ՜ տանջւող ազգերի եղբայրութիւն։

Լօնդօն — Վ. Աղասեան

«ՆՈՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ» ՄԱՍԻՆ

II.

Նախորդ յօդւածով խօսեցանք կանգ առնել „նոր գործունէութեան“ եղանակի և միջոցների վրայ։ Արպէսզի պարզ լինի մեզ համար «նոր գործունէութեան միջոցներն ու եղանակը, հարկաւոր է նախ որ պարզ լինի մեզ՝ այդ գործունէութեան նպատակը։

Այն բոլոր չարիքների արմատը, որ ներկայումս անտանելի է դարձնում ամբողջ Ռուսաստանի ազգաբնակութեան մեծագոյն մասի կացութիւնը և գնում է նրան բողոքողի և մարտնչողի դերում, պէտք է փնտռել տիրող միապետական կարգերի մէջ, կարգեր, որոնք երկաթէ շղթաներով կաշկանդել են ամեն տեսակ ազատութիւններ և իրանց էութեամբ արգելք են հանդիսանում կուլտուրական, տնտեսական և մտաւոր առաջադիմութեան զարգացման։ Մինչդեռ երկիրը արագ առաջադիմութեան չաւղի մէջ գնելու համար և ճնշուած դասակարգերին ու ազգերին միջոցներ տալու համար — որ դրանցից իւրաքանչիւրը կարողանայ պաշտպանել իւր շահերը — հարկաւոր է որ երկիրը ունենայ սահմանադրական, ռամկավարական կարգեր։ Ուրեմն, տապալել եւ ոչնչացնել միապետական կարգերը եւ հիմնել ու հաստատել սահմանադրական, ռամկավարական կարգեր. ահա՛ թէ ինչ պիտի լինի Ռուսաստանի յեղափոխութեան նպատակը։ Պարզ է որ նոյն նպատակը պիտի ունենայ նաև ռուսահայ յեղափոխութիւնը Կովկասի վերաբերմամբ։ Նոյն նպատակն է ընդգծուած նաև Հնչակեան կուսակցութեան ծրագրի մէջ հետևեալ կերպով. «Հնչակեան կուսակցութեան մօտալուտ նպատակն է—կռիւ մղել՝ միապետական կարգերը տապալելու համար եւ նրանց փոխարինելու հանրային ռամկավարական սահմանադրական կարգերով» *)։ Այս նպատակին է ձգտել Հնչ. կուսակցութիւնը իւր երկար տարիների գործունէութեան ընթացքում, նոյն նպատակով է գործում նա այսօր Տաճկահայաստանում և նոյն նպատակով է սկսում նա իւր „նոր գործունէութիւնը“ Ռուսահայաստանում։ Սակայն Ռուսաստանի միապետական կարգերի տապալումը չէ միայն «նոր գործունէութեան նպատակը. այլ և այդ գործունէութիւնը իւր էութեամբ և տակտիկայով պիտի նպաստէ նաև Թիւրքահայ դատին։ Ընդունելով որ Թիւրքահայ դատի լուծման ամենազօրաւոր արգելքը հանդիսանում է ռուսական ցարիզմը, այդ նոյն ցարիզմի տապալումը, ոչնչացումը պիտի առաջ բերէ հանգամանքներ և քաղաքական այնպիսի կերպեր, որոնք ո՛չ միայն արգելք չը պիտի հանդիսանան Թիւրքահայ դատի լուծման, այլ և՝ պիտի լինին ըստ կարելւոյն նպաստաւոր և ձեռնտու։ Դրա համար հարկ անհրաժեշտ է որ ցարիզմի տեղ Թագաւորէ ռամկավարական հասարակապետական կարգեր՝ նահանգային եւ համայնական ընդարձակ ինքնավարութեամբ։ Նոր գործունէութիւնը առաջ պիտի տարէ այնպիսի ծրագրով և ուղղութեամբ, Հնչակեան սօցիալ - դեմոկրատական կուսակցութիւնը պիտի ունենայ ռուս և ռուսահպատակ այլ ազգերի սօցիալ-դեմոկրատական կուսակցութիւնների հետ այնպիսի սերտ յարաբերութիւն և համերաշխ գործունէութիւն, որ ընդհանուր և մեծ յեղափոխութիւնից յետոյ ձեռք բերած քաղաքական կարգերը լինին՝ ինչպէս ամբողջ Ռուսաստանի բոլոր ազգերի և համայնքների՝ նոյնպէս և հայերի ազգային և տնտեսական ձգտումներին համապատասխան և բաւականացուցիչ։ Յեղափոխութեան յաջող ելքում աշխարհագրական հանգամանքների և տնտեսական կուլտուրական զարգացման համապատասխան բաժանուած նահանգներն ու համայնքները, դրանց հետ նաև հայկական նահանգներն ու համայնքները, ձեռք բերելով նահանգային և համայնական ինքնավարութիւն և ազատ լինելով իրանց ներքին կառավարութեան և գործունէութեան մէջ, վերջինները կարող կը լինեն՝ ըստ իրանց հայեցողութեան՝ նպաստել և աջակցել Թիւրքահայ յեղափոխական գործին։

Ուրեմն Հնչակեան սօց.-դեմ. կուսակցութեան նոր գործունէութեան կամ այլ խօսքով ռուսահայ յեղ. շարժման նպատակը պէտք է լինի տապալել միապետական կարգերը, հիմնել հասարակապետական կարգեր՝ նահանգային եւ համայնական ընդարձակ ինքնավարութեամբ, ապակեդրոնացման սիստեմով։

Այժմ աչքի առաջ ունենալով գործունէութեան նպատակը, արդէն կարող ենք անցնել նրա միջոցներին և եղանակին։

Ամեն մի յեղափոխութեան ժամանակ, յեղափ. տարրը պէտք է իւր նպատակի գաղափարական գիտակցութիւնն ունենայ։ Այդ գիտակցութիւնը կառաջնորդէ նրան իւր գործունէութեան բոլոր փազիսներում, կը խրախուսէ և կոգևորէ, և որ ամենագլխաւորն է, յաղթանակի ժամանակ կը թելադրէ նրան իւր պահանջելիքները։ Ուրեմն գործունէութեան միջոցներից ամենագլխաւոր և էական նշանակութիւն ունեցողը այն պրօպագանդան է, որով ժողովրդին, կամ աւելի ճիշտ արտայայտութեամբ, յեղափոխական մարտնչող տարրին պիտի գիտակցել տալ իւր շահերը, զարգացնել նրա դասակարգային գիտակցութիւնը, ընդլայնել նրա քաղաքական հասկացողութիւնը։ Կովկասում յեղափոխական մարտնչող տարրը պիտի կազմեն բանւորներից և գիւղացիներից։ Այս երկու դասակարգերը, որ ժողովրդի ամենաճնշուած և հարստահարուած մասն են կազմում, շնորհիւ իրանց տնտեսական անպաստ և ճնշող պայմանների՝ աւելի դիւրութեամբ կըմբռնեն յեղափոխութեան նշանակութիւնը և անհրաժեշտութիւնը և նպատակը։

Կովկասի արդիւնաբերական քաղաքներում հայ բանւորները խոշոր պատկառելի թիւ են կազմում. դրքա՝ իբրև ուրոյն դասակարգ՝ աւելի պատրաստ հող են ներկայացնում ընդունելու և աճեցնելու յեղափոխական գաղափարները սօցիալիստական սկզբունքներով, ըստ որում այդ յեղափոխութիւնը և սօցիալիստական ձգտումները հանդիսանում են բանւորական շահերի արտայայտութիւն։ Ուրեմն պրօպագանդան ամենալայն ծաւալով և բազմակողմանի բովանդակութեամբ պիտի տարածել հայ բանւորների մէջ, այնպէս որ նոքա կատարեալ կերպով ըմբռնեն իրանց դասակարգային դրութիւնը, այդ դրութիւնը առաջացնող հանգամանքները, ապա ժամանակակից դրութեան պայմանները փոփոխելու անհրաժեշտութիւնը և հնարաւորութիւնը, և որ ամենագլխաւորն է, նոքա պէտք է ամենալայն կերպով իւրացնեն իրանց դասակարգային շահերի գիտակցութիւնը, իրանց պատմական ձգտումը և դերը։ Պէտք է ամենաուժեղ աշխացխայով նոցա ողևորել ապագայ աւելի բարեկեցիկ ու ապահով կացութեան իղձերով և հաւատք ու վստահութիւն ներշնչել նոցա մէջ դէպի այդ նպատակի իրականացումը։ Լուսաւորելով և հասունացնելով հայ բանւորների մտքերը հասկանալու իրանց դասակարգային տնտեսական շահերը, պիտի ներշնչել նրանց մէջ սէր և համակրական զգացում դէպի իրանց ընկեր ու բաղդակից այլ ազգի բանւորները և փոխադարձ աջակցութեան և անձնազոհութեան պատրաստակամութիւն։ Այնպէս որ նա, հայ բանւորը, պիտի գիտակցէ որ իւր ազգային առանձնատեսակ շահերն ու ձգտումները ունենալով հանդերձ՝ դասակարգային տնտեսական շահերով կապուած է իւր երկրի բոլոր ազգերին պատկանող բանւոր դասակարգի հետ։ Բացի այդ, հայ բանւոր դասակարգը թէ՛ իւր թւով և թէ՛ իւր կուլտուրական զարգացմով աւելի պատկառելի դիրք ունենալով՝ առաջնորդի դեր պիտի ստանձնէ իրանից թըւով և զարգացմով աւելի ստոր աստիճանի վրայ կանգնած ազգերի բանւորների վերաբերմամբ։

Թաւրիզ — Մշակ

(Շարունակելի)

*) Պայմանները, որոնց վրայ հիմնուած պիտի լինին յիշեալ ռամկավարական կարգերը, ամփոփուած են 11 հատուածների մէջ։ Տես «Ծրագիր Հնչակեան կուսակցութեան» երրորդ հրատարակութիւն, երես 5—7։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

Արդի ռուսական լեգալ գրականութեան մէջ, որքան էլ խիստ է ցարի գրաքննութիւնն, այնուամենայնիւ բանւոր դասակարգի շահերը յաճախ արձագանք են գտնում մի քանի, գլխաւորապէս երիտասարդ, գրողների ստեղծագործութիւնների մէջ։ Եւ յիշածս կարգի գրողների մէջ իր պատուաւոր տեղն ունի երիտասարդ բանաստեղծ Սկիտալեց։ Նրա ոտանաւորները ամբողջովին բողոք են ռուսական զարշելի բռնապետութեան դէմ։ Ստորև թարգմանաբար բերում ենք նրա մի բանաստեղծութիւնը։

ԶԱՆԳԱԿ

Ես՝ խուլ մանչող զօղանջ պղնձի,
Լոյս աշխարհ եկած յատակից կեանքի,
Ես՝ ճիչ կոչնակի չար ու ոխերիմ!...
Կոպիտ է ձայնս, կոպիտ ու ամուր.
Դանր իմ լեզուն ու երկաթակուռ
Եւ պղնձաձոյլ՝ ամբողջ կուրծքը իմ.
Օ՛, ձեր երգի հետ էլ անկարող է
Ձայնս միանալ. Նա երգել գիտէ
Վէրքը արնալից, ու սրտիս խորքում
Վրէժի երգն է հանապազ հուլւում։
Կեղտից դուրս եկայ և ընկայ ճահիճ,
Օր-կեանք չտեսայ ջահէ՛լ, հմայի՛չ,
Ծանծային տիղմում տանջանքն էր ինձ մայր,
Իմ բախտը անգութ, ես՝ ճնշուած, խոնա՛րհ։
Եւ բախտս ծեծեց ինձ միշտ անխնայ,
Հոգիս վիրաւոր և արինլուայ...
Տե՛ս, ահա, սիրտս, այնտեղ ոյժ կայ դեռ,
Բայց վաղուց չկան սիրոյ վեհ խօսքեր։
Ու ես խիստ բառեր ու մտքեր գիտեմ,
Ես ամբողջովին հուր՝ բորբո՛ք, անշէ՛ջ,
Երգս վայրենի և «անէծք դժխեմ»
Միախառնւել են բոլորը իմ մէջ։

Թիֆլիս — Թարգ. Ջրաբերդեան

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱԿԱԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Տարուան մը ընթացքին մէջ այս երկրորդ անգամը ըլլալով՝ անգլիական ժողովրդի պատմական հրապարակը եղող «Hyde Park»ը, անցեալ շաբաթ օր, ամսոյս 26-ին, վիթխարի հաւաքման մը թատերաբեմը դարձած էր։ Տասնեակ հազարաւոր գործաւորներ, ոմանք յաղթանդամ և կորովի, ոմանք դեղնած ու խռովադէմ — խե՜ղճ զոհեր քափիթալիզմի — բայց ամենքն ալ լի խանդավառ ջերմեռանդութեամբ դէպի իրենց արդար բողոքը՝ ընդդէմ անգլիական դրօշի ներքեւ վերակենդանացած գերութեան — չինական գործաւորներու ստրկութեան պայմաններով Թրանսվալ ներմուծելու համար կառավարութեան դրած որոշման — գետի նման կը հոսէին դէպի մեծ ու ընդարձակ ճեմավայրը։

Ժողովուրդը ցոյցին մասնակցած չէր երբեք միմիայն ցուցամոլութեան և կամ նուագախմբերու գոռում գոչումի և ունայն աղմուկի համար։ Զարմանալի լրջութիւն մը կը տիրէր, որը յուզած պէտք է ըլլայ նոյնիսկ այն հեշտասէր միլիոնատէրերը, լէյտիները և անոնց ծոյլ ու զեղխ բարեկամները, որոնք իրենց պալատներու պատուհաններէն քմծիծաղով մը կը դիտէին ցոյցը։

Չնայած, որ ցոյցը պիտի սկսէր կէս օրէն վերջը ժամը 3 և կէսին, արդէն ժամը 2-ին Լոնտոնի ամէն կողմերէն ստուար բազմութիւն մը հաւաքուած էր Thames գետի ափերը՝ իւրաքանչիւր արհեստը ներկայացնող հաստուածը իր դրօշակով, նուագախմբով և յատկապէս պատրաստուած խորհրդաւոր նշանաբանով։ Թափօրի առջեւի արուրահարներու կայտառ խումբ մը կը նուագէր St. Stephen's Club-ի առջեւը, ուր փարլամենտի անդամները պատուհանի ետեւը պահուած կը ծխէին և կատակներ կընէին։ Նուագախմբի վարկած եղանակները ժողովրդէն կը խլէին անվերջ ծափահարութիւններ, որոնց մասնակցել կը բարեհաճէին նաև վերեւը նստած փարլամենտի անդամները։

Ժամը 3 և կէսին 60,000 հոգիէ բաղկացած թափօրը սկսեց իր քայլերը ուղղել դէպի Hyde Park։ Թափօրին կառաջնորդէր քաղաքական խորհրդի անդամ մը, որուն կը հետեւէին ձիաւոր պայտարներ։ Մօտաւորապէս 500 դրօշակ կար թափօրին մէջ։ Իւրաքանչիւր «արհեստաւորաց միութիւն» իր դրօշակը բերած էր։ Սոցիալ-դեմոկրատները յատուկ դրօշակ մը պատրաստած էին, ուր գրուած էր հետեւեալ խօսքերը. «Ստրկութիւնը ջնջուեցաւ 1833-ին, վերակենդանացաւ 1904-ին՝ 52,000 այր, կին եւ երախայ զոհուելէն վերջը»։ Մէկ ուրիշ դրօշակի վրայ գրուած էր. «Երբ բարենորոգումները կը յետաձգուին յեղափոխութիւնը կըսկսի», և այսպէս ուրիշներ։ Քանի մը ազդագրերու վրայ նշանակուած էին այն ամէն փարլամենտի անդամներու անունները, որոնք հակառակ զիրենք ընտրողներու ցանկութեան՝ կառավարութեան համար քուէ տուած էին։ 50 նուագախումբ կը հետեւէր թափօրին և ամբողջ ճանապարհին կը նուագէր ազգային և ժողովրդական եղանակներ։

Թափօրը՝ օրինակելի և եւրոպական ոեւէ այլ քաղաքներու մէջ նմանը չտեսնուած կարգապահութեամբ՝ հասաւ Hyde Park, ուր հաւաքուած բազմութիւնը կը հաշուուէր կէս միլիոն։ 14 բեմ պատրաստուած էր ատենախօսներու համար, որոնց մէջ էին իմիջի այլոց, Մր. Ճօն Պէրնսը, Տօք. Մաքնամարան և հռչակաւոր Տօք. Քլիֆօրտ, որոնց լսելու համար իւրաքանչիւրի բեմի շուրջը 40 հազարներով հաւաքուած էին։ Խօսողներուն ամենն ալ դատապարտեցին կառավարութեան արարքը, կոչ ընելով ժողովրդին ամէն կերպ աշխատիլ որ չինաստանցի բանուորները Թրանսվալ չներմուծուին, յիշեցնելով նաև, որ ո՛չ թէ կառավարութիւնը իրենց տէրն է, այլ իրենք կառավարութեան տէրն են. եթէ ժողովուրդը չփութայ հայրենիքը փրկել ներկայ կառավարութեան ձեռքէն, քիչ վերջը փրկելու հայրենիք մը չպիտի ունենան։ Սոց.-դեմոկրատներու բեմէն խօսողները կը յորդորէին ժողովուրդը՝ խօսքերով ժամանակ չանցնել. կառավարութիւնը պիտի արհամարհէ մեզ, կըսէին, եթէ մենք պէտք եղած ժամանակը չը դիմենք նաև բռնի միջոցներու՝ ինչպէս 22 տարի առաջ։ Կարովի ատենախօսը շեշտեց, առանց խտրութեան, տանջւող, ստրկութեան տակ գտնուող եղբայրներու օգնութեան առնելու վսեմ գաղափարը և օգտակարութիւնը. «և մենք մեր դասակարգային շահերու տեսակէտէն իսկ պարտաւոր ենք չինաստանցի բանուորներուն օգնութեան ձեռք կարկառել, որովհետեւ անոնք ալ մեզ պէս անխիղճ քափիթալիստներու անմեղ զոհերն են» խօսքերով վերջացուց իր ատենախօսութիւնը ժողովրդի անվերջ ծափահարութիւններուն մէջ։

Ժամը ճիշդ 6-ին 14 բեմերէն ալ միաժամանակ առաջարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը. — «Լոնտոնի ամէն դասակարգի պատկանող քաղաքացիներու այս ժողովը ալդուապէս կը բողոքէ կառավարութեան այն արարքին դէմ, որով թոյլտուութիւն կը շնորհէ ստրկութեան պայմաններով Հարաւ-Ափրիկէ չինական գործաւորներ ներմուծելու և կը հրաւիրէ զինք պաշտպանելու այս նոր գօլօնիան քափիթալիստներու անյագութենէն և կայսրութիւնը՝ անկումէ», որը առանց նոյնիսկ մէկ հակառակորդի՝ կեցցէներով ընդունուեցաւ։

Թէ ի՞նչ ազդեցութիւն պիտի ընէ այդ ցոյցը կառավարութեան վրայ, այդ մասին կարծիքները կը տարբերին՝ երբ աչքի առաջ ունենանք անցեալի մէջ ալ զանազան ներքին խնդիրներու և մանաւանդ հայկական խնդրոյ առթիւ նոյնպէս Park-ի մէջ տեղի ունեցած մասսայական ցոյցերը, քուէարկուած բանաձեւերը և անոնց արդիւնքը։ Սակայն պարզ է այն, որ անգլիական բանւոր դասակարգը արթննալու նշաններ կը ցուցնէ, ա՛յն բանւոր դասակարգը, որ դեռ քանի մը տարի առաջ, թըթու ազգասիրութեամբ կուրացած, պահ մը անգիտանալով, նոյնիսկ կամովին ոտնակոխ ընելով իր դասակարգային շահերը՝ կոյր գործիք դարձաւ քափիթալիստներու ձեռքը և կեանքի ու ինչքի ահագին զոհողութիւններով ջախջախեց ու աշխարհի երեսէն սրբեց երկու փոքրիկ հասարակապետութիւններ՝ այն սնոտի յոյսով, որ պատերազմը վերջանալուն պէս, տարակը վերցուած Թրանսվալ պիտի վազէր ու ադամանդներով լի պիտի վերադառնար, մինչդեռ այժմ հիասթափուած՝ ըմբռնեց իր սըխալ քայլը և ուղղելու փորձեր կընէ իր ներկայ բողոքով։ Բայց ինչքան ալ բողոքեն, կառավարութիւնը միայն պիտի արհամարհէ զիրենք և պէտք եղած ուշադրութիւնը չպիտի դարձնէ իրենց պահանջներուն վրայ, եթէ՝ ինչպէս սոցիալ-դեմոկրատները յայտարարեցին՝ պէտք եղած ատեն չդիմեն ունայն խօսքերէ աւելի բռնի միջոցներու։

Լօնտոն. 28 մարտ 1904։ Բիւզանդ

ԻՄ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ Ա-ԻՆ

ՆԱՄԱԿ VI.

Սիրելի ընկեր!

Ներկայումս ռուս պետութիւնը՝ իբրև կրօնի և եկեղեցու ըսկզբունքների նախանձախնդիր պաշտպան և մոլի երկրպագող՝ սկսել է այլ կերպ վրէժխնդիր լինել Ռուսաստանի փառք ու պատիւը կազմող մի քանի քանքարաւոր և միանգամայն ժողովրդականացած խոշոր գրիչներից, որպիսիք են Տոլստոյ, Գորկի և ուրիշներ։ Ցարիզմի կոյր մենագործները լաւ հասկնալով նոցա հսկայ ժողովրդականութիւնը, դիրքն ու համակրանքը՝ այն էլ ոչ թէ միայն ռուս ինտելիգենցիայի և բանւորների կողմից, այլ և ամենահասարակ ռուս ժողովրդից՝ ուղղակի րիսկ չեն անում նոցա բերանումն էլ միւս ազատախօս նահատակների պատառը դնելու։

Ինչպէս քեզ յայտնի է, Տոլստոն՝ որպէս անհաւատ, որպէս ուղղափառ եկեղեցուն և ցարին դաւաճան ու թշնամի՝ ուղղափառ Սինոդի կողմից բանադրուելով ընդ միշտ արտաքսուեցաւ օրթոտոքս եկեղեցուց։ Իսկ նորանից յետոյ, կառավարութիւնը միևնոյն ուղղափառ եկեղեցու հրաշագործ տուգերից մէկի բերնով էլ ուզեցաւ նոցա հանճարի և ժողովրդականութեան դափնիները ջարդել և որպէս անաստուածութեան, անիշխանութեան չար մտքեր սերմանող մի անհատ՝ անվերջ հալածել։ Այս երևոյթը ամենասիրուն կերպով արտայայտուեց վերջերքս Տոլստոյի արտասահմանում լոյս տեսած «Հոգեւորականութեան դէմ» կոչուած գրքի առիթով։ Ահա այս «յանցաւոր» և «յանդուգն» գրքի անհաւատ հեղինակի մտքերի դէմ հանդէս եկաւ հերքելու (իհարկէ կառավարութեան թելադրութեամբ) ռուսաց յայտնի սըրբացած և հրաշագործ յայտարարուած Իւան Կրօնշտադսկիյ քահանան իւր մի բրօշիւրով, որ Տոլստոյին անաստուածութեան, անկրօնութեան բացարձակ քարոզիչ և ռուսաց ամենակարող ցարին և եկեղեցուն դաւաճան ու թշնամի յայտարարելով՝ ուղղակի կոչ է անում բազմամիլիոն ռուս հաւատացեալներին հալածել այդպիսի անկրօն չարագործներին, խոյս տալ նրանցից և չվարակուել նոցա անհաւատ քարոզներից։ Նա այդպիսի մոլորեալներին ծուռ ճանապարհից դարձի բերելու համար, յորդորում է «Միաբերան աղօթել ամենազօրեղ աստծուն, որ ներէ նոցա յանցաւոր հոգուն և դարձի բերէ կորուստի անդունդից»։ Հազիւ թէ կարիք լինի ասելու, որ թէև Կրօնշտադսկու այդ բրօշիւրը «Տոլստոյի՝ հոգեւորականութեան դէմ գրած գրքի հերքում» անունն է կրում, բայց իսկապէս ո՛չ մի հերքում ասած բան չի պարունակում և միայն հին ու նոր կտակարանից մի քանի սովորական «ով հաւատացէ՝ կեցցէ», «կայսերն կայսեր և զաստուծոյն աստուծոյ», «ես եկի ի Հօրէ իմմէ» և այլն ծամծմած վկայութիւնները յառաջ բերելուց յետոյ՝ հերքել է տալիս ամէն ինչը։ Այս բրօշիւրից հազարաւոր օրինակ տարածվում է ժողովրդի բոլոր խաւերում։ Մի խօսքով, ընկեր ջան! Դանդէներ, Զոլաներ, Մոլիեռներ են հարկաւոր իրենց «դժոխքներով», «ճշմարտութիւններով» և երգիծաբանական երկերով, որպէսզի ռուսաց սոսկալի դեսպոտական ռէժիմը, անամօթութիւնը և ժողովրդի կրօնա-միստիքական կեղծ հոգին մերկացնեն. . . . Բայց մի րոպէ՝ այսպէս ասած՝ «վայ նաչարին» սևահոգի կղերը և մարդկային եր-

ջանկութեան բայարձակ թշնամի լերբ բանակալի արիւնոտ սուրը և նորա նիւթած արիւն–արտասուքը մէկ կողմ չպրտենք։ Հապա ի՞նչ անուն տանք քաղաքակրթութեան և լուսաւորութեան համար կոչուած անարգ մամուլին և չողոքորթ գրիչներին ու հրապարակախօսներին, որոնք՝ փոխանակ գող, աւազակ, հրէշ գազաններին ճանկերից ազատ ու անօգնական ժողովրդի շահերը պաշտպանելու, նոցա արտասուքները սրբելու և դառն օրերը քաղցրացնելու, փոխանակ լուսաւորութեան և գիտութեան ջերուցիչ ճառագայթները նոցա գլխում մտցնելու՝ ընդհակառակը հէնց իրենք են գող աւազակների հետ ընկերանում։

Մոսկուա Արաք

(Շարունակելի)

«ԱԿՌԱԻՆ ԽՆԱՄԻՆ ԷԼ ՔՋԵՂԱԿԸ*) Կ'ԻՆԻ**)

Ղարաբաղի այս առակը որքան հնանում է՝ այնքան էլ թանկանում է, որովհետև իրական կեանքում առաւել խոշոր փաստերով է զարդարւում։

Այս փաստերից մէկն էլ որոշ չափով կարելի է համարել Յունվարի 14–ի դէպքը, որը կատարւեց Տփխիսի պետական պալատի դահլիճում և որը արդէն յայտնի է «Վերածնութեան» ընթերցողներին։

Դա իշխան Գոլիցինի նոր խնամութեան կապն է Ղարաբաղի քչեղակների հետ, որոնք են Վեզիրովները, Ռուստամբէկովները և միւսները։

Թէ ո՞վ է իշխ. Գոլիցինը իր ձգտումներով և գործունէութեամբ, դորա համար խօսելն աւելորդ է, որովհետև բոլորը գիտեն. ուրեմն մնում է միայն ծանօթանալ նորա նոր ու ընտիր սրտակիցների հետ։

Սկսենք Ֆարռուխ–բէկ Վեզիրովից, որը գլխաւորն է համարւում, որովհետև խնամութեան կապի մէջ «մոցիքուլի» ***) դերը ինքը կատարեց։ Ֆարրուխ–բէկը քանի տարի առանից առաջ Բագուի նաւթահանքերում կառավարիչ էր։ Նրա միակ նպատակն էր՝ այսպէս թէ այնպէս հարստանալ, և այս տեսակէտից էլ օյին չմնաց որ չխաղար թէ իր ստորադրեալների և թէ՛ նոյնիսկ «խօզէինների» գլխին։ Բանն այն տեղն էր հասել, որ տանուտէրերը Ֆարրուխ–բէկից ազատւելու համար պէտք էր բռնութիւն գործ դնէին, բայց նա շուտով իմացաւ ու թողեց ծառայութիւնը։ Այժմս Վեզիրովը մէկ նաւթարդիւնաբերական ընկերութեան մէջ «խօզէին» է և ժողովրդի լեզւով ասած՝ «եաման խօզէին ա. մոտանօզին համ կըծըմա*) համ քացիա տամա։**)

*) Կաչաղա. **) կը լինի. ***) միջնորդ (բացասական մտքով):

*) Կծում է. **) տալիս

Ֆարրուխ–բէկի այդ բացասական յատկութիւնը մի քիչ էլ ժառանգական է. նորա հայրը յայտնի դայլ–համիդն է, որը հին ժամանակներում հաշտարար դատաւորի պաշտօն էր վարում և որին պետութիւնը արտաքսեց պաշտօնից այն պատճառով, որ վճիռները միայն իր անձնական շահերի ու պէտքերի համար էր գործ դնում։

Նորա հարազատ հօրեղբայրները Ջաֆար և Ղասում, —որոնցից վերջինը 1894—95 թւականներում «արդարադատութեան» մինիստրի հրամանով զրկեց նըշանաւոր իրաւունքներից, —1897 թւին զինւորական դատարանի վճռով երևան եկան որպէս աւազակապետներ և ինիցիատորներ Շուշու գաւառի Շելլու գիւղի կոտորածի և կողոպուտի, որը տեղի ունեցաւ 1895 թ. Փետրվարի 25–ին։ Այս նշանաւոր գործի մանրամասնութիւնները իր ժամանակին հրատարակւած են բրօշիւրներով ու լրագրերում հետևեալ վերնագրով. «Իւան Խուբլարեանցի գործը»։

Երկրորդը՝ Իսկանդար–բէկ Ռուստամբէկովը՝ դեռ նոր էր որ տքնում էր բանտում, նոյնիսկ իշխ. Գոլիցինի հրամանով, որպէս պաշտպան Շուշու գաւառի աւազակների։

Դորանից առաջ նա իր եղբայրների, հօրեղբայրների և միւս ազգականների շարքում մեղադրւում էր Ջանեաթաղի պետական դեպօյի վրայ աւազակային յարձակում գործելու և այդ դեպօյի կառավարիչ գնդապետ Վիլմանի սպանութեան պատճառով։

Իսկանդար–բէկը մեղադրանքից մի կերպ ազատւեց, իսկ նրա ազգականներից մի քանիսին կախաղան բարձրացրին. միւսները մինչև այժմս էլ տաժանակիր աշխատանքի մէջ են։

Երրորդ ու չորրորդ՝ Շիրալի–բէկ Ամիրջանովը և Մամադ–աղայ Վեքիլովը։

Մի ժամանակ երկուսն էլ ոստիկաններ էին. առաջինը Ջեվանշիրի գաւառում գաւառապետ էր, իսկ երկրորդը Ղազախի գաւառում «պրիստաւ»։ Երկուսն էլ իրենց պաշտօնները ձեռք էին բերել կաշառքով։

Պէտք է խոստովանենք որ Կովկասում մի գաղտնի վաճառականութիւն կայ. դա այն է որ ոստիկանական և մի քանի ուրիշ պետական պաշտօններ կարելի է փողով գնել։ Գնողները մի անգամ փող տալով ապահով չեն համարւում իրանց պաշտօններում, մինչև որ ժամանակ առ ժամանակ չնորհքեն տուրքը, որպէսզի առաւել ուժեղ մրցակից չունենան։ Այս պատճառով պաշտօն գնողները ամեն մի ջանք ու հնարք գործ են դնում, որքան կարելի է շուտով, իրանց տւածների փոխարէնը ստանալ և մի ապահովութիւն էլ ապագայի համար ձեռք բերել։ Սրանով սուժում է ժողովուրդը, որից պաշտօնեաները հանում են իրանց տուրքը և պիտոյքը։ Այսպիսի հաղարաւոր պաշտօնեաներից երկուսն էլ Ամիրջանովն ու Վեքիլովն էին։ Գիւղացու աղաղակը, լացն ու կոծը նրանց չահագործութիւններից ու մորակների տակ՝ երկինք էին հասնում։ Պետութիւնը կամայ ակամայ պէտք է գաղաբեցնէր ուժի կանգնած ժողովրդին, և այդ պատճառով սոխպւած երկուսին էլ արտաքսեց պաշտօններից և յետոյ Ամիրջանովին դատապարտեց պետական դատարանով 3 ամիս բանտարկութեան, իսկ Վեքիլովը մէկ տարուց աւել բանտարկեց նահանգապետի հրամանով։

Ամիրջանովի դատը, որը 3 տարուց աւել տևեց, նորանում էր կայանում, որ անխղճաբար չարչարել ու ծեծել էլ նա երեք թուրք անմեղ գիւղացիների։ Երեք տարուց յետոյ, երբ բժիշկները դատարանի կարգադրութեամբ նորից էին նայել ծեծւածներին, գտել էին որ մորակի հետքերը դեռ բոլորովին չեն բժշկւած։ Գործը քննւել է Տփխիսի պետական պալատում և Սինօդում 1882–84 թւականներում։

Այդ հռչակաւոր Ամիրջանովը և Վեքիլովը այժմս քաղցած՝ միայն իրանց համար յիշատակ մընացած լոկ «բէկ» և աղայ տիտղոսներով են մխիթարւում։

Բագու Նախիին Դոօշաեան

(Շարունակելի)

ԿԱՐՍ, 1904 թ. մարտ

(չար. նախորդ թւէն և վերջ)

Ոստիկանապետի օգնական Նիկօլաեվը (ռուս) կամենալով հանդամանքից օգուտ քաղել և տապալելով Միխակօին ինքը ոստիկանապետ նշանակւել՝ տւեց ահագին գումար և պատրաստելով ազէտ և միանդամայն անգրագէտ Համբօի ձեռքը 10 թերթից բաղկացած մի ամբաստանագիր, ղրկեց Թիֆլիս իշխան–կառավարչապետի մօտ։ Կառավարչապետի դիւանատանը Համբօն ստորագրութիւն է տալիս անպատճառ փաստերով հաստատելու բոլոր մեղադրական կէտերը ոստիկանապետի դէմ, հակառակ պարագային նա պատասխանատու է օրէնքի առջև։ Միաժամանակ Թիֆլիսից, Ռոստովից, Օդեսայից, Կարսից, Խարկովից և ուրիշ տեղերից բազմաթիւ խընդիրներ են տեղում թէ՛ կառավարչապետի և թէ՛ Կարսի նահանգապետի անունով, որոնց հեղինակները մի առ մի թւելով ոստիկանապետի և իր օգնականի, այլ և մի քանի լրտեսների, վատահոգի մարդկանց անգըթութիւնները իրենց վերաբերմամբ՝ խիստ պատիժ են պահանջում, արդարութիւն են հայցում կառավարութիւնից։

Կարսի բանտի հայ ամբաստանեալ անմեղ զոհերից մէկը, որը մեղադրւում է կարսեցի յայտնի լրտես Թիւբը Շարիֆի սպանութեան մէջ, փաստերից մի խնդիր ներկայացրեց տեղւոյս ժանդարմայի ռոտմիստրին՝ որի մէջ փաստերով հաստատում է իր անմեղութիւնը և ոստիկանապետի կողմից կաշառւած մատնիչների ցուցմունքների հիման վրայ բանտ նետուիլը թէ՛ իբրև յեղափոխական և թէ՛ իբրև մարդասպան... Ժանդարմը ցաւ է յայտնում զոհին—Արտաշէս Տէր-Պօղոսեանին — որ ռուս իշխանութիւնը չի դարձել մի այդպիսի անգութ վրայ, և խոստացել է իր կատարած քննութեան արդիւնքը ներկայացնել ուր հարկն է և խնդրել պատիժ իսկական յանցաւորին — Խերիւէղիմեին...

Այսօր եկաւ Համբօի կառավարչապետին մատուցած ամբաստանագիրը «։ Նահանգապետը խիստ զայրացած է ոստիկանապետի վրայ. բայց և այնպէս նա իր կաշուից դուրս է գալիս պաշտպանելու նրան, վասնզի իրեն ո՛չ պակաս պատիժ կը հասնի ոստիկանապետի դահավիժելովը... Բոլոր այն հայերը, որոնք ցոյց են տրւած խնդիրներին մէջ իբրև վկաներ, մէկ–մէկ հրաւիրւում են ոստիկանատուն և երկիւղի ազդեցութեան տակ ըստորագրութիւն են առնում—թէև շատերը մերժեցին այդպիսի քաղաքնելի փաստաթուղթ տալ — որպէս թէ իրենք ո՛չ կաշառք տըւած ունին և ո՛չ էլ ներկայ են եղել... Հայ մատնիչներից մէկը, Տիգրան Միրիմանեանցը, որ քաղաքս աւրեց Համբօի ու ոստիկանապետի հետ՝ այժմ միացած իւր սիրելի ընկերոջը՝ (Հ.–ի) կամենում է, ինչ էլ որ լինի, անդունդը գլորել տալ ոստիկանապետին... որովհետև գումարներից մի քանիսը հաւասար կերպով չեն բաժանել իրար մէջ, և չնչին թիւրիմացութեան շնորհիւ թշնամացել են իրար դէմ...

Ահա՛ մի ամբողջ չարաթ է, ինչ նահանգապետի նոր նշանակւած օգնական գնդապետ Կանեվսկին ոստիկանատան գործերը մանրազննին կերպով քննում է. սակայն ցաւելով պիտի ասենք, որ նա ոչինչ անել չի կարող, վասնզի նրան հրամայւած է «թագցնել», «մի քար տակը և մի քար վրան» դնել, որ յաւիտենական քնով քնեն ոստիկանապետի չեղծումները՝ գոնէ իր կառավարութեան գործերի մէջ։

Չի՛ ...նցնիլ շատ ժամանակ և մենք մեր աչքերով – եթէ ողջ ու անվտանգ մնացինք—կը տեսնենք ճշմարտութեան յաղթանակը... Հմայեակ Դիմաքսեան

Պուքրէշի Հնչ. Մասնաճիւղի բացած հանգանակութիւնը. — որ կը շարունակուի դեռ, —հասած է 300ֆր. ի։

Քոնստանցայի Հնչ. Մասնաճիւղի ձեռնարկած վիճակահանութեան արդիւնքը եղած է 200 ֆրանք։

Отговорникъ: Степанъ Г. Степанянъ

Печат. Б. Н. Малджиевъ. — Русе.